

TEHNIKA PRIKRITIH DVOJIC: PRIMERJAVA IN KRITIČNO OVREDNOTENJE DVEH POSKUSOV

Maja BITENC

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-mail: bitenc.maja@ff.uni-lj.si

IZVLEČEK

V raziskavi smo v dveh poskusih s tehniko prikritih dvojic med dijaki idrijske in ljubljanske gimnazije ugotavljali stališča do knjižnega pogovornega jezika oziroma narečja in vpliv metodologije na dobljene odgovore. V drugem od dveh zaporednih člankov je predstavljen drugi poskus z rezultati, statistična primerjava rezultatov obeh poskusov in kritično ovrednotenje raziskave. Rezultati kažejo, da uporabljena jezikovna zvrst vpliva na oceno govorca: pri uporabi narečja je bila govorka v povprečju višje ocenjena pri solidarnostnih, pri uporabi knjižnega jezika pa pri statusnih lastnostih, razlike se kažejo kot statistično pomembne. Kljub kritičnim metodološkim pomislekom spoznava osvetljujejo stereotipno vrednotenje govorcev posameznih zvrsti in lahko pomagajo pojasniti sociolingvistična razmerja med njimi.

Ključne besede: sociolingvistika, socialna psihologija, jezikovna stališča, knjižni pogovorni jezik, narečje

LA TECNICA DI MATCHED-GUISE: COMPARAZIONE E VALUTAZIONE CRITICA DEI DUE ESPERIMENTI

SINTESI

I due esperimenti con la tecnica del matched-guide sono stati effettuati tra studenti di due scuole secondarie, in Idria e Lubiana, con lo scopo di identificare le diverse attitudini tra la Sloveno parlato standard e uno dei dialetti sloveni, e determinare l'influenza della metodologia sulle risposte. Nel secondo articolo, il secondo esperimento è presentato insieme ad una comparazione statistica dei risultati di entrambi gli esperimenti e una valutazione critica della ricerca. I risultati mostrano come lo speaker usato nell'esperimento è stato mediamente valutato meglio nello status-stressing quando ha usato lo sloveno standard, e nel solidarity-stressing quando ha usato il dialetto, con differenze statisticamente significative. Nonostante alcune deficienze metodologiche, i risultati mostrano una valutazione stereotipica degli speaker di differenti tipi e aiuta a spiegare le relazioni sociolinguistiche tra loro.

Parole chiave: sociolinguistiche, psicologia sociale, attitudine ai linguaggi, Sloveno parlato standard, dialetto.

1. UVOD

Razprava se osredotoča na proučevanje jezikovnih stališč, in sicer obravnava stališča do slovenskega knjižnega pogovornega jezika oziroma rovtarskega narečja/kanomeljskega govora pri dijakih idrijske in ljubljanske gimnazije ter vpliv metodologije poskusov na dobljene rezultate. V prvem od dveh tesno povezanih zaporednih člankov (Bitenc, 2014) je bil predstavljen teoretski okvir za proučevanje jezikovnih stališč in prvi od dveh poskusov s tako kvantitativnimi kot kvalitativnimi rezultati. V drugem članku predstavljam drugi poskus z rezultati,¹ statistično primerjavo rezultatov obeh poskusov, raziskavo kritično ovrednotim in nakažem nekaj možnosti za izboljšave pri morebitnih nadaljnjih tovrstnih raziskavah.

2. METODOLOGIJA DRUGEGA POSKUSA: VODITELJICA ŠTUDENTSKE KUHARSKE ODDAJE

Drugi poskus v primerjavi s prvim predstavlja bolj klasičen primer tehnike prikritih dvojic, pri katerem anketiranci poslušajo naključno razvrščene posnetke nekaj govorcev, ki berejo ali govorijo primerljivo besedilo v dveh jezikih ali dveh variantah istega jezika, in posnetke ocenijo glede na izbrane lastnosti na večstopenjskih lestvicah semantičnega diferenciala.² Ker se ne zavedajo, da isti govorec nastopi dvakrat, lahko razliko v ocenah pripišemo jeziku.

Poskus je bil opravljen pomladi leta 2010 na štirih gimnazijah;³ v tej razpravi zaradi primerljivosti z rezul-

tati prvega poskusa predstavljam in komentiram samo ocene posnetkov kanomeljskega govora in knjižnega pogovornega jezika iste govorker⁴ na Gimnaziji Jurija Vege v Idriji in Škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu nad Ljubljano. Skupno je sodelovalo 77 dijakov, na ljubljanski gimnaziji 28, na idrijski pa 24 v osnovnem poskusu in 25 dijakov v poskusu s spremenjenim vrstnim redom posnetkov, pri katerem smo ugotavljali morebitni vpliv tega dejavnika na pridobljene ocene.

Študentke so posnele štiri govorce. Vsi so ob danih opornih točkah prosto povedali recept za pripravo tradicionalnega slovenskega nedeljskega kosila, pri čemer je vsak govorec enkrat govoril knjižno pogovorno in enkrat narečno (vključeni so bili moj kanomeljski govor (cerkljansko narečje), ajdovski govor (notranjsko narečje), govor Bojanje vasi pri Metliki (severnobe-lokranjsko narečje) in ljubljanski govor. Ob prihodu v razred so se študentke dijakom predstavile kot novinarka študentske spletne televizije, Šouvizije, in jih prosile, da jim pomagajo pri ocenjevanju potencialnih voditeljev za kuharsko oddajo. Razdelile so jim vprašalnike in jim predvajale naključno razvrščene posnetke, tako da dijaki ob predvajanju niso vedeli, da se isti govorec pojavi dvakrat.⁵ Po vsakem posnetku so imeli dijaki nekaj minut časa, da so ocenili posamezne lastnosti vsakega kandidata na štirinajstih bipolarnih lestvicah semantičnega diferenciala, oblikovanih po zgledu prvega poskusa (naključno razporejenih šest statusnih (intelligentnost, izobrazženost, uspešnost, ambicioznost, vodstvene sposobnosti, bogastvo) in osem solidarnostnih lastnosti (prijaznost, prijateljskost, dobrot, družabnost, vrednost

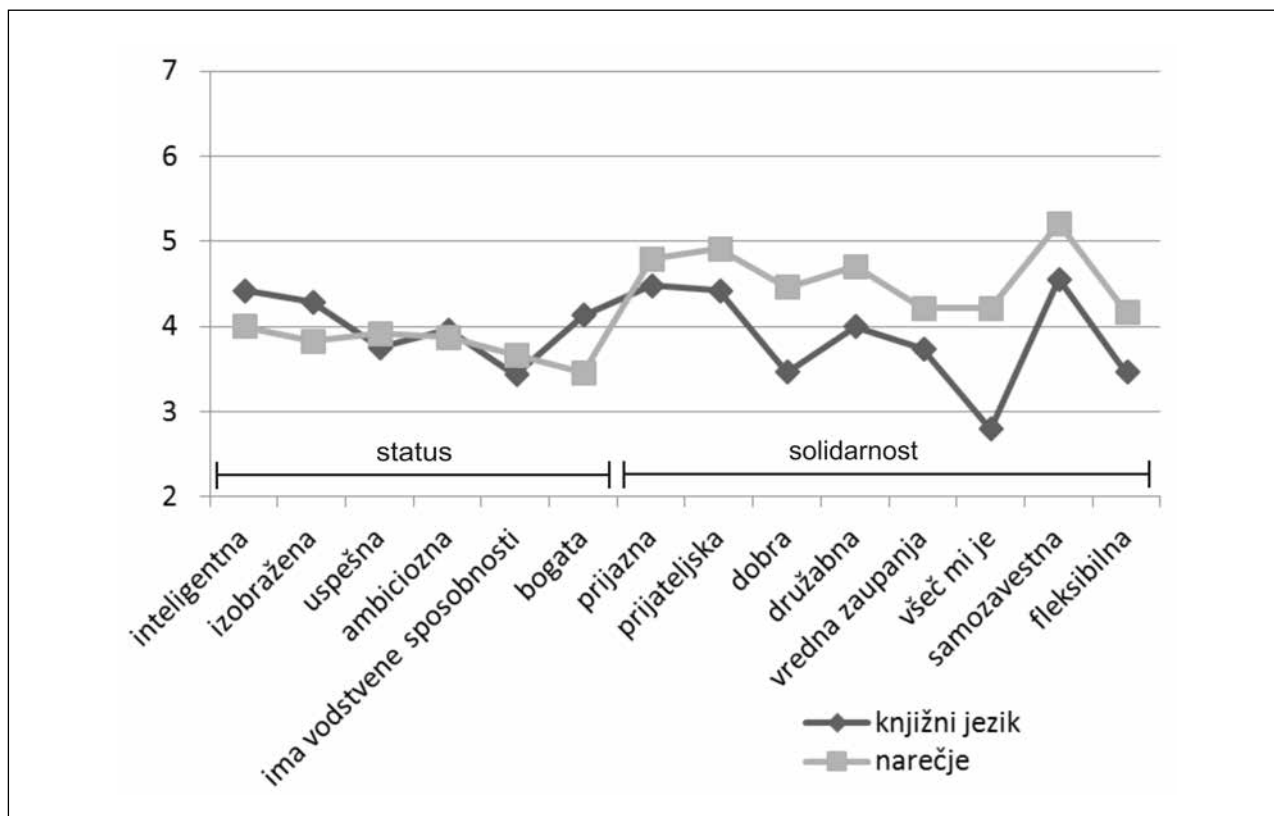
1 Drugi poskus so si na podlagi prvega zamislile in izpeljale takratne študentke Nina Nagode, Petra Rajk in Irena Ipavec pri izbirnem diplomskem seminarju pod mentorstvom red. prof. dr. Marka Stabeja in avtorice članka, statistično analizo rezultatov sem opravila pod mentorstvom red. prof. dr. Valentina Bucika in s pomočjo doc. dr. Boštjana Bajca. Vsem navedenim, sodelujočim dijakom in njihovim profesorjem ter obema ravnateljema najlepša hvala za pomoč in sodelovanje, iskrena zahvala tudi doc. dr. Karmen Kenda-Jež in anonimnim recenzentom za natančno branje in koristne pripombe glede članka.

2 Več podatkov o sami tehniki in več primerov tovrstnih raziskav je navedenih v Bitenc, 2014, obširnejši pregledi pa v Fasold, 1996 in Garret, 2010, novejši primer raziskave predstavlja Soukup, 2009.

3 V okviru izbirnega diplomskega seminarja so študentke izvedle poskus na Gimnaziji Jožeta Plečnika in Škofijski klasični gimnaziji v Ljubljani ter na Gimnaziji Vena Pilona v Ajdovščini, rezultati so predstavljeni v seminarski nalogi (Nagode, Rajk in Ipavec, 2010). Za namen te študije je Petra Rajk poskus opravila še na idrijski gimnaziji, za kar ji gre posebna zahvala.

4 Kot je razvidno iz fonetičnih transkripcij besedila v obeh zvrsteh v Prilogi 1, so razlike med njima na vseh jezikovnih ravnanjih. Naj omenim samo nekatere razlike v leksiki (v narečnem besedilu npr. *'južna, 'župa, špar'jertu, 'tienstan (krem'pi:r), a'ma:jm;* v knjižnem *ko'silo, 'juxe, šte'dilniku, p'ra:žen (krom'pi:r), o'lupim*) in posameznih fonemih: kot refleksa izhodiščnoslovenskih *ě(:), ě(:)* in *e(:)* (z izjemo kratkih samoglasnikov v zadnjih zlogih) pri narečnem govoru uporabljam */i:/* oz. */ie/* (npr. *naj'li:pšix 'di:laŋ u 'ti:dnu; /'die, 'tienstan*), pri knjižnem */e:/* (npr. *naj'lē:pših 'dē:loŋ u 'tē:dnu; ljud'jē:*), kot refleksa izhodiščnoslovenskih *o(:)* in *o(:)* in (z izjemo kratkih samoglasnikov v zadnjih zlogih) v narečnem besedilu */u:/* oz. */uo/* (npr. *'tu:, /'pu:; 'duobər 'kuos*), v knjižnem pa */o:/* (npr. *'to:, 'dō:ber 'sō:čen 'kō:s*). Kratka *i* in *u*, ki sta nastala po značilnem narečnem krajšanju dolgih *i* in *u* (Rigler 2001: 46) ohranjam tudi v »knjižnem« govoru, polglasnik je včasih zamenjan z *e*-jem (*'dō:ber 'sō:čen*). Pri narečju je izrazito popolno akanje (npr. *da'ma:, abla'žim, pasa'lim, pa'papram, za sa'la:ta*), ki je v knjižnem govoru odpravljeno (*do'ma:, oblo'žim, poso'lim, po'po:pram, post're:žem ze'le:no so'la:to*). Od soglasniških fonemov sta v narečju značilna */ɣ/* in */w/* (npr. *ɣa'wejja, d'ruɣa, pri'lō:ɣa; 'welk, ze'le'na:wa, 'wärtu*), ki ju pri knjižnem govoru nadomestita */g/* in */v/* (npr. *go've:je, d'ruvo pri'lō:go; 've:čjo, zelen'ja:vo, 'varta*).

5 Pri izvedbi pričujočega poskusa ni nihče od ocenjevalcev komentiral, da bi opazil, da se isti govorniki ponovijo dvakrat. Tovrstna težava lahko nastopi, če je govorcev manj (recimo trije) ali če proučujemo stališča do več variant istega govorca. Pri preliminarnem testiranju za raziskavo stališč, ki jo na Koroškem v okviru dela za diplomsko nalogo izvaja Petra Rajk pod mentorstvom prof. dr. Marka Stabeja in somentorstvom avtorice članka, se je izkazalo, da so anketiranci ugotovili, da govorita le dve oziroma tri osebe: v tem primeru je namreč posnetkov dvanajst, govorijo pa le trije govorniki, saj proučujemo stališča do nemškega narečja in nemškega standardnega jezika ter slovenskega narečja in slovenskega knjižnega jezika. Ker bi dodajanje še enega govornika pomenilo poslušanje še več posnetkov in bi bilo to za dijake lahko preveč monotono in prenaporno, smo z namenom, da bi zmanjšali možnost, da dijaki prepoznajo istega govornika na več posnetkih, pri dveh od štirih posnetkov vsakega govornika nekoliko spremenili frekvenco glasu.

Slika 1: Povprečne ocene različnih lastnosti govorke v idrijskih razredih glede na uporabljeno jezikovno vrsto
Figure 1: Average ratings for different dimensions of the speaker in Idrija according to language variety used

zaupanja, všečnost, samozavest, fleksibilnost); za več podatkov o izbranih lastnostih glej Bitenc, 2014, razdelek 3.1, za kritične pomisleke pa razdelek 4 v tem članku), pod lestvicami so lahko zapisali tudi svoje komentarje.

3. ANALIZA REZULTATOV IN RAZPRAVA

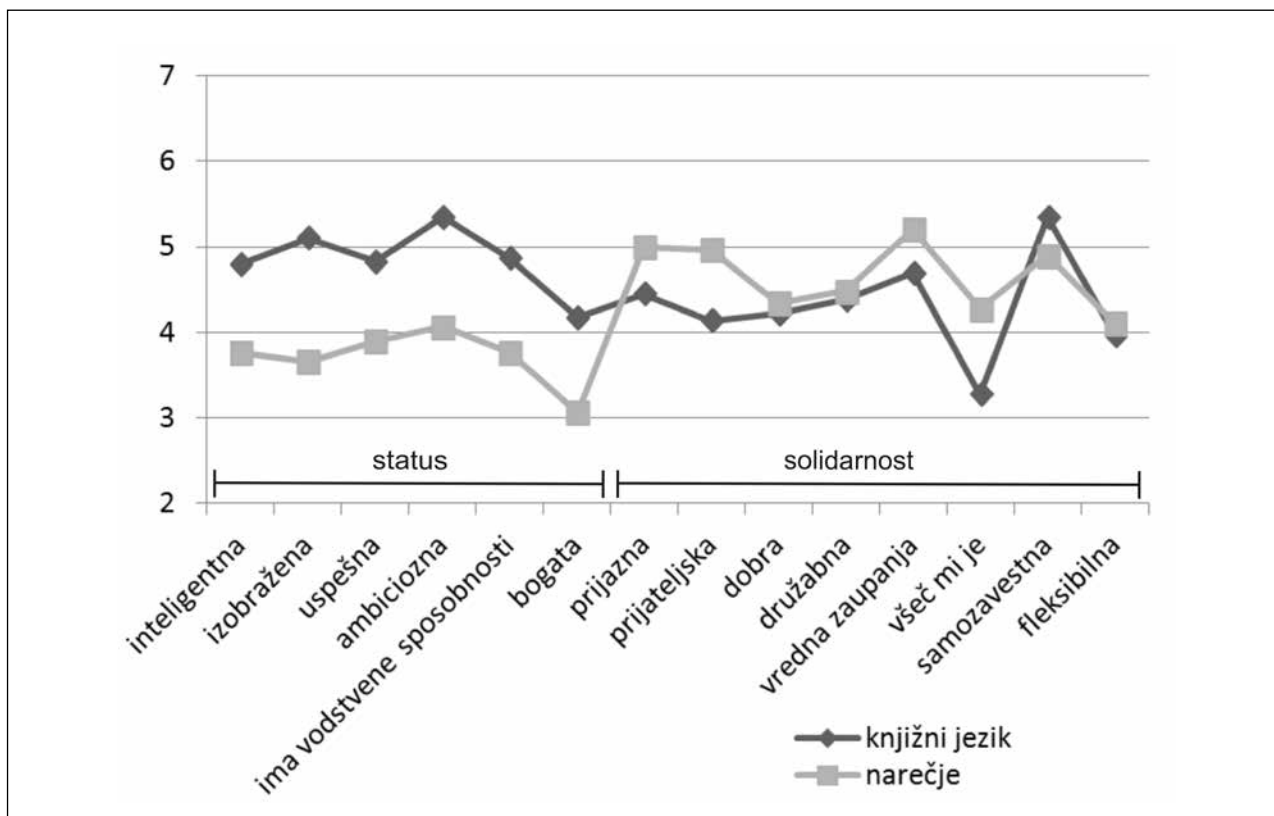
3.1 Drugi poskus: Ocene na lestvicah semantičnega diferenciala

V idrijskem razredu (Slika 1) sem pri štirih od šestih statusnih lastnosti dobila nižje ocene pri narečnem govoru, najbolj izstopa nižja ocena pri bogastvu (-0,67, Sig 0,037⁶), povprečje je nižje za 0,21, medtem ko so me dijaki pri narečnem govoru ocenili višje prav pri vseh solidarnostnih lastnostih, posebej so pomenljive razlike pri všečnosti (+1,42, Sig 0,003), dobroti (+1,00, Sig 0,011), družabnosti in fleksibilnosti (+0,71), samozavesti (+0,66) in prijateljskosti (+0,50), povprečje pri solidarnostni razsežnosti je statistično pomembno višje (+0,72, Sig 0,004). Potrdi se pričakovanje, da bodo

dijaki v Idriji narečje, ki jim je blizu in jim predstavlja element lokalne pripadnosti in osebne identitete, ocenili višje, predvsem pri solidarnostnih lastnostih. Morda lahko razliko glede na rezultate 1. poskusa, pri katerem so me pri govoru v narečju glede solidarnostnih lastnosti ocenili nižje, utemeljimo s kontekstom poskusa oziroma razlogom, zaradi katerega so me dijaki ocenjevali – pri prvem kot potencialno predavateljico v šoli, pri drugem kot potencialno voditeljico študentske kuharske oddaje.

V ljubljanskem razredu (Slika 2) se kažejo večje in bolj povedne razlike pri statusni razsežnosti, pri narečnem posnetku so me namreč ocenili nižje pri vseh statusnih lastnostih, in sicer pri izobraženosti -1,45 (Sig 0,019), ambicioznosti -1,28 (Sig 0,001), bogastvu in vodstvenih sposobnostih -1,10 (Sig 0,000 in 0,004), inteligentnosti -1,03 (Sig 0,001) in uspešnosti -0,93 (Sig 0,003), tudi povprečje je seveda statistično pomembno nižje: -1,15 (Sig 0,000). Pri solidarnostnih lastnostih sem bila večinoma ocenjena z višjimi ocenami pri narečnem posnetku, in sicer sem jim bila bolj všeč (+1,00, Sig 0,020), doživeli so me kot bolj prijateljsko (+0,83, Sig 0,009); povprečje je glede na knjižni govor višje za 0,35.

⁶ Rezultat je statistično pomemben, če je statistična pomembnost (Sig) manjša ali enaka 0,05. Za podatke o opravljenih statističnih analizah glej Bitenc, 2014, opombi 10 in 11, v tem članku so predstavljeni tudi izračuni korelacij med povprečnimi ocenami za posamezne lastnosti.

Slika 2: Povprečne ocene različnih lastnosti govorke v ljubljanskih razredih glede na uporabljeno jezikovno vrsto
Figure 2: Average ratings for different dimensions of the speaker in Ljubljana according to language variety used

Če primerjamo ocene pri knjižnem govoru v obeh razredih, opazimo v ljubljanskem višje ocene tako pri statusnih (+0,85, Sig 0,001) kot pri solidarnostnih (+0,44) lastnostih, tudi skupno povprečje vseh ocen je statistično pomembno različno (+0,62, Sig 0,011). Pri statusnih lastnostih izstopajo višje ocene vodstvenih sposobnosti (+1,43, Sig 0,001), ambicioznosti (+1,38, Sig 0,001), uspešnosti (1,08, Sig 0,001) in izobraženosti (+0,81), pri solidarnostnih lastnostih pa višje ocene pri stopnji zaupanja (+0,95, Sig 0,027), samozavesti (+0,79, Sig 0,025), dobroti (+0,75, Sig 0,046) in fleksibilnosti (+0,51). Pri narečnem govoru so ocene v idrijskem in ljubljanskem razredu skorajda enake, razlike imamo lahko za zanemarljive: pri statusnih lastnostih je povprečje v ljubljanskem razredu nižje za 0,09, pri solidarnostnih pa višje za 0,11.

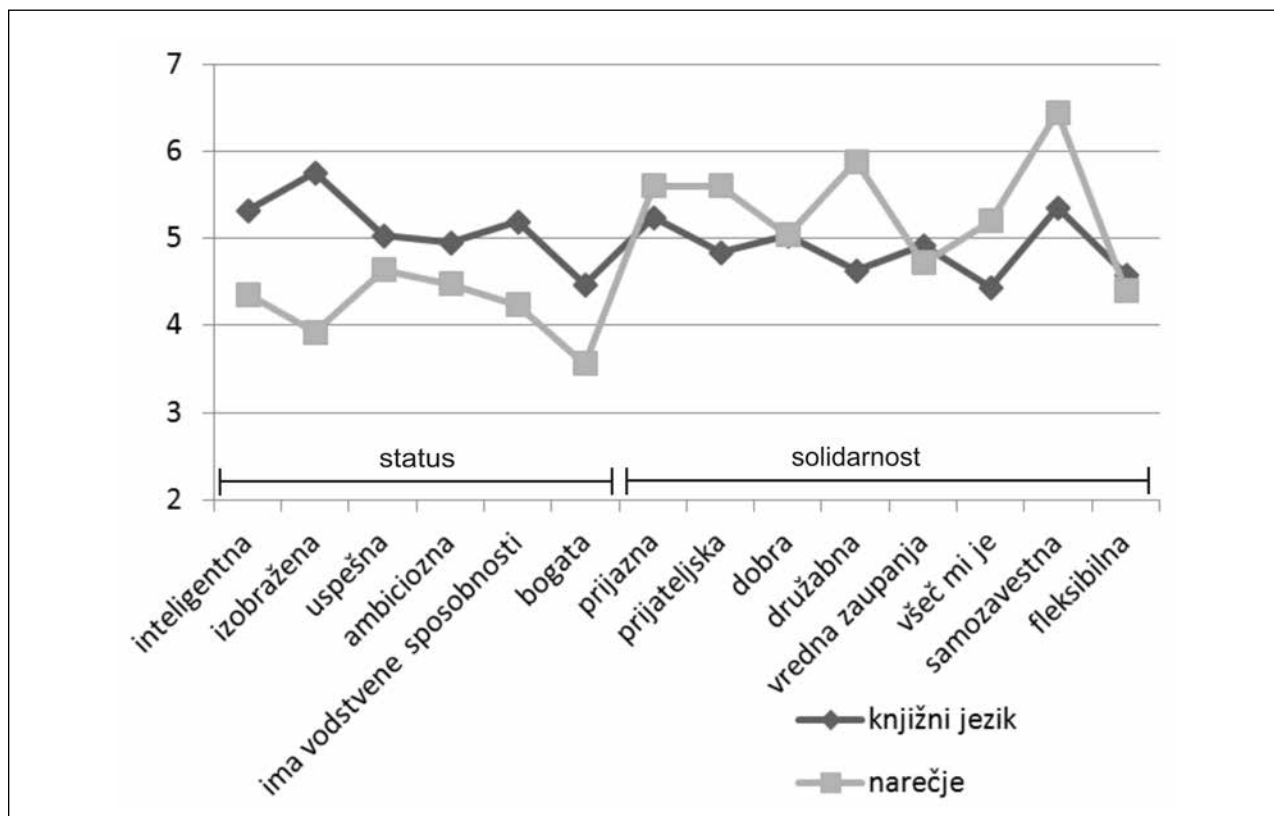
3.2 Različica 2. poskusa: Spremenjeni vrstni red posnetkov

Kot je bilo že omenjeno pri opisu metodologije, smo na idrijski gimnaziji izvedli še neke vrste preizkus, s ka-

terim smo želeli preveriti, ali vrstni red posnetkov vpliva na ocene govorke pri posamezni vrsti.⁷

Dijaki so me pri spremenjenem vrstnem redu posnetkov (Slika 3) pri narečnem govoru znatno nižje ocenili pri statusni (-0,93, Sig ,000) in višje pri solidarnostni razsežnosti (+0,48, Sig 0,033), pri statusnih lastnostih izstopajo nižje ocene izobraženosti (-0,96, Sig 0,000), inteligentnosti in vodstvenih sposobnostih (-0,96, Sig 0,004 in 0,020) ter bogastva (-0,92, Sig 0,003), pri solidarnostnih lastnostih pa višje ocene družabnosti (+1,24, Sig 0,001), samozavesti (+1,08, Sig 0,003), prijateljskosti (+0,76, Sig 0,025) in všečnosti (+0,76). Zanimivo je, da prvi del grafa s statusnimi lastnostmi zaradi velikih razlik bolj spominja na grafa obeh poskusov iz ljubljanskih razredov (tam povprečje -0,90 pri prvem in -1,15 pri drugem poskusu, v idrijskih razredih le -0,39 pri prvem in -0,21 pri drugem poskusu). Morda bi to razliko vendarle lahko pripisali tudi zaporedju posnetkov, če zanemarimo druge možne razlike med skupinama: moj narečni govor je bil v prvotni različici na petem mestu, pred njim sta bila že predvajana eno narečje in ljubljansščina, torej je bil manj zaznamovan in so ga ocenili tudi

⁷ Prvotno zaporedje posnetkov je bilo sledeče: **1. Maja, knjižno**, 2. Ana, narečje, 3. Toni, knjižno, 4. Petra, ljubljansščina, **5. Maja, narečje**, 6. Ana, knjižno, 7. Toni, narečje, 8. Petra, knjižno; spremenjeno zaporedje posnetkov pa: 1. Ana, knjižno, 2. **Maja, narečje**, 3. Toni, knjižno, 4. Petra, ljubljansščina, 5. Ana, narečje, 6. **Maja, knjižno**, 7. Toni, narečje, 8. Petra, knjižno.

Slika 3: Povprečne ocene različnih lastnosti govorce pri različici drugega poskusa v idrijskem razredu glede na uporabljeno jezikovno vrsto

Figure 3: Average ratings for different dimensions of the speaker for the variant of the second experiment in Idrija according to language variety used

glede na druga neknjižna govora, medtem ko je bil pri drugi različici na drugem mestu za knjižnim govorom in je zato morda dijake bolj presenetil in spodbudil nižje ocene. Knjižni govor je bil pri prvem poskusu na prvem mestu in so ga ocenili najbolj neobremenjeno, pri drugem poskusu pa je bil šesti po vrsti in tako tudi ocenjen glede na knjižne govore drugih govorcev.

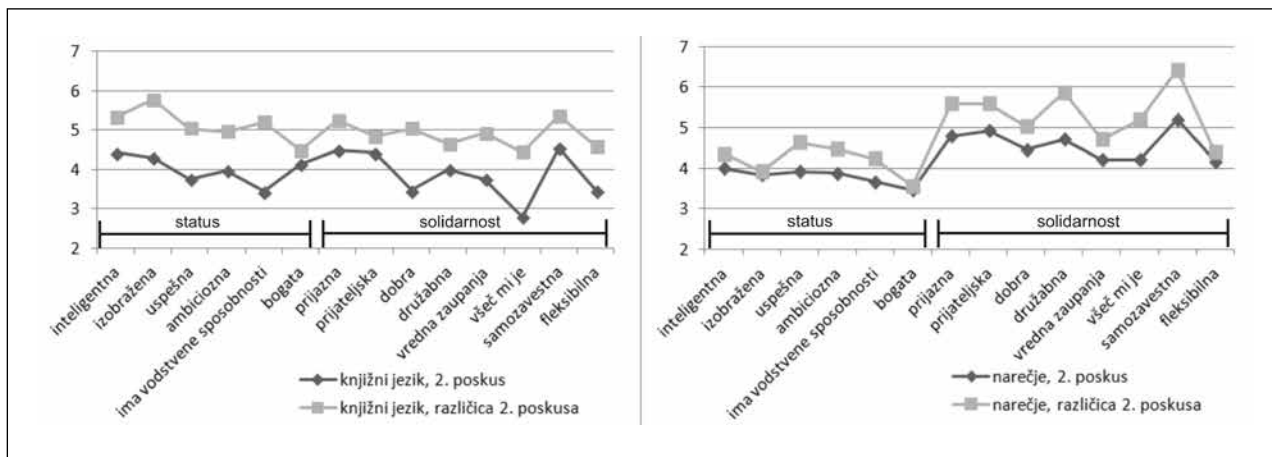
Zanimiva je primerjava ocen med obema idrijskima razredoma pri drugem poskusu pri obeh zvrsteh (Slika 4), saj kaže, da so mi dijaki v različici drugega poskusa s spremenjenim vrstnim redom posnetkov pri vseh lastnostih dodelili višje ocene, pri čemer je povprečje višje kar za 1,07 (Sig 0,000) pri knjižni in 0,62 (Sig 0,003) pri narečni zvrsti. Pri knjižnem govoru so razlike večje kot 0,50 kar pri petih statusnih (vse so statistično pomembne, povprečje +1,13, Sig 0,000) in sedmih solidarnostnih (pet statistično pomembnih, povprečje +1,02, Sig 0,000) lastnostih,⁸ pri narečnem govoru pa pri treh

statusnih (ena statistično pomembna, povprečje +0,41) in sedmih solidarnostnih (pet statistično pomembnih, povprečje +0,78, Sig 0,001) lastnostih.⁹

Zastavlja se seveda vprašanje, ali gre tolikšne razlike pripisovati zgolj metodologiji poskusa oziroma različnemu položaju posnetkov obravnavane govorce ali morda tudi različnosti skupin ocenjevalcev: poleg pomislekov glede govornega repertoarja posameznikov in njihovega socialnega ozadja, izraženih v razdelku 4, morda med razredoma obstajajo razlike v odnosu do ocenjevanja: da so v prvem razredu bolj kritični, v drugem pa bolj velikodušni glede podeljevanja višjih ocen. Za temeljitejšo obravnavo bi bila potrebna primerjava z ocenami drugih govorcev na drugih šolah in ponovitev različice poskusa s spremenjenim vrstnim redom posnetkov še kje, kar pa presega zasnovo te razprave. Vsekakor primerjava kaže na kompleksnost in občutljivost interpretacije rezultatov, posebej pri majhnih vzorcih.

8 Vodstvene sposobnosti (+1,77, Sig 0,000), izobraženost (+1,47, Sig 0,001), uspešnost (+1,29, Sig 0,000), ambicioznost (+1,00, Sig 0,017), inteligentnost (+0,90, Sig 0,008); všečnost (+1,65, Sig 0,000), dobrotta (+1,58, Sig 0,000), stopnja zaupanja (+1,18, Sig 0,001), fleksibilnost (+1,13, Sig 0,006), samozavestnost (+0,81, Sig 0,027), prijaznost (+0,76), družabnost (+0,64).

9 Uspešnost (+0,72, Sig 0,032), ambicioznost (0,60), vodstvene sposobnosti (0,57); samozavestnost (1,23, Sig 0,001), družabnost (1,17, Sig 0,002), všečnost (0,99, Sig 0,034), prijateljskost (+0,68, Sig 0,046), prijaznost (+0,81), dobrotta (+0,58), stopnja zaupanja (+0,51).

Slika 4: Povprečne ocene različnih lastnosti govorce pri knjižnem govoru in narečju glede na različno zaporedje posnetkov v dveh idrijskih razredih
Figure 4: Average ratings for different dimensions of the speaker for the standard and the dialect according to a different sequence of recordings in the two classes in Idrija

3.3 Primerjave med poskusi

3.3.1 Prvi in drugi poskus

Primerjava pokaže, da so mi dijaki pri obeh zvrsteh pri vseh lastnostih dodelili višjo oceno pri prvem poskusu (edina izjema je za 0,05 višja ocena fleksibilnosti pri narečnem govoru v idrijskem razredu pri drugem poskusu), pri čemer se razlike gibljejo od -0,10 do -2,55 pri drugem poskusu glede na prvega, vsa povprečja pa so med seboj tudi prepričljivo statistično pomembno različna (Sig 0,000). Pri knjižnem govoru v idrijskem razredu je razlika pri drugem poskusu glede na prvega -1,88, pri narečnem govoru -1,18, pri knjižnem govoru v ljubljanskem razredu -1,03, pri narečnem govoru pa -1,10. To razliko lahko pripišemo različnemu kontekstu poskusa, saj so pri prvem dijaki ocenjevali samo eno govorko, ki so jo tudi videli, in sicer pri uporabi samo ene zvrsti, pri drugem pa so dijaki slišali osem različnih besedil (pri čemer so bili govorci štirje, a se dijaki tega niso zavedali), tako da so morali ocene razporediti tudi glede na druge nagovore.

3.3.2 Knjižni pogovorni jezik in narečje

3.3.2.1 Korelacije

Primerjava ocen govorce pri uporabi knjižnega jezika pri obeh poskusih in različici drugega poskusa v idrijskih razredih (Slika 5) pokaže, da obstaja statistično pomembna korelacija med prvim in drugim poskusom

(Pearsonov korelacijski koeficient¹⁰ 0,555, Sig 0,039) ter prvim poskusom in različico drugega poskusa (0,824, Sig 0,000), skupni korelacijski koeficient v vseh idrijskih razredih je 0,633 (Sig 0,032), pri obeh poskusih v ljubljanskih razredih pa 0,764 (Sig 0,001). Povprečje primerjav med idrijskimi in ljubljanskimi razredi da korelacijski koeficient 0,675 (Sig 0,028), skupno povprečje vseh primerjav pa 0,671 (Sig 0,027), kar kaže na visoko korelacijsko ujemanje ocen pri različnih anketirancih (idrijski oziroma ljubljanski dijaki) in različni metodologiji (prvi oziroma drugi poskus).

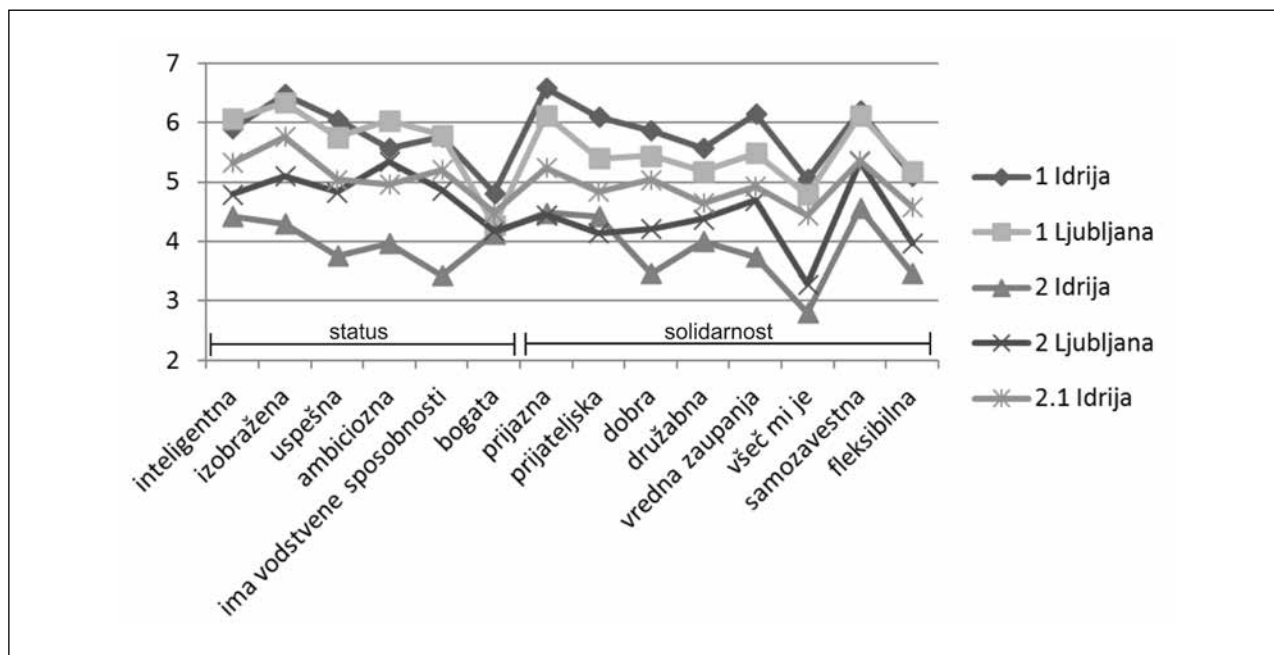
Primerjava ocen govorce pri uporabi narečja pri obeh poskusih in različici drugega poskusa v idrijskih razredih (Slika 6) pokaže statistično pomembno ujemanje med drugim poskusom in njegovo različico (Pearsonov korelacijski koeficient 0,951, Sig 0,000) ter v ljubljanskih razredih med obema poskusoma (0,765, Sig 0,001). Tudi povprečni koeficient primerjav med posameznimi idrijskimi in ljubljanskimi razredi je statistično pomemben (0,711, Sig 0,019), skupno povprečje primerjav pa je 0,670 (Sig 0,055).

Pearsonovi korelacijski koeficienti primerjav med posameznimi razredi tako kažejo na visoko ujemanje ocen pri različnih anketirancih (idrijski oziroma ljubljanski dijaki) in različni metodologiji (prvi oziroma drugi poskus), predvsem pri ocenah knjižnega jezika.

3.3.2.2 Povprečja

Če pogledamo povprečje ocen (Tabela 1) v vseh razredih pri posameznih lastnostih glede na jezikovno

¹⁰ Pearsonov korelacijski koeficient se giblje med -1,00 in +1,00, pri čemer +1,00 pomeni popolno korelacijo, sorazmerno ujemanje, -1,00 negativno korelacijo, obratno sorazmerje, 0,00 pa, da spremenljivki nista povezani. Višina korelacijskega koeficienta med 0,40 in 0,70 pomeni zmerno, srednjo pozitivno korelacijo, že bistveno pozitivno statistično povezanost, višina med 0,70 in 0,90 pa visoko pozitivno korelacijo, tesno pozitivno statistično povezanost (prim. Sagadin, 2003, 120–124).

Slika 5: Korelacijsko ujemanje ocen govorka knjižnega jezika pri različni metodologiji (prvi oziroma drugi poskus) in različnih anketirancih (idrijski oziroma ljubljanski dijaki)

Figure 5: Correlation of the ratings for the standard speaker with a different methodology (first and second experiment) and different respondents (grammar school students in Idrija and Ljubljana)

zvrst, vidimo, da sem bila pri vseh statusnih lastnostih ocenjena nižje pri narečnem govoru, pri čemer so vse razlike večje od 0,50: pri izobraženosti -0,91 glede na knjižni govor, pri bogastvu -0,82, vodstvenih sposobnostih -0,81, ambicioznosti -0,62, inteligentnosti -0,60, uspešnosti -0,52, vse razlike se kažejo kot statistično pomembne, tudi skupno povprečje to potrjuje: -0,71 (Sig 0,000) pri narečju glede na knjižni jezik. Pri vseh solidarnostnih lastnostih (razen fleksibilnosti, kjer je ocena v prid knjižnemu govoru za 0,16) so me pri uporabi narečja ocenili višje, najpomembnejše razlike so pri prijateljskosti (+0,62), všečnosti (+0,60) in družabnosti (+0,50), kot statistično pomembna se kaže tudi razlika pri prijaznosti (+0,35) in skupnem povprečju (+0,30, Sig 0,018).

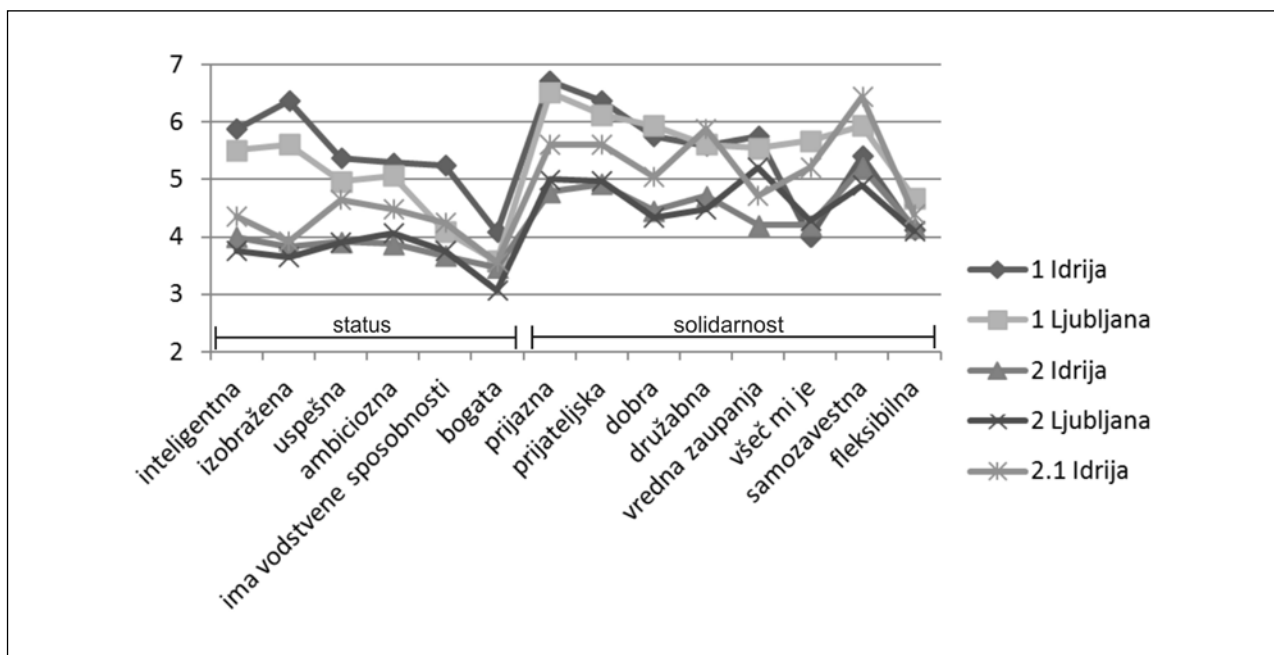
Če pogledamo povprečne ocene pri knjižnem govoru, vidimo, da so mi najvišje ocene prisodili glede izobraženosti, samozavesti, inteligentnosti, prijaznosti in ambicioznosti, med prvimi petimi ocenami so torej tri statusne in dve solidarnostni lastnosti, medtem ko sem pri narečnem govoru najvišje ocene dobila za prijaznost, prijateljskost, samozavestnost, družabnost in dobroto, med njimi so torej samo solidarnostne lastnosti. Najnižje so pri knjižnem govoru ocenjene dobrota, družabnost, fleksibilnost, bogastvo in simpatičnost, torej štiri solidarnostne in ena statusna lastnost, pri narečju pa uspešnost, ambicioznost, fleksibilnost, vodstvene sposobnosti in bogastvo, torej štiri statusne in ena solidarnostna lastnost.

Zanimiva je tudi primerjava ocen posameznih lastnosti pri eni in drugi zvrsti. Medtem ko so me npr. ne glede na zvrst ocenili kot zelo prijazno (1. mesto pri narečju in 4. pri knjižnem govoru) in samozavestno (2. mesto pri knjižnem govoru in 3. pri narečju) ter menili, da nisem prav bogata (predzadnje in zadnje, torej 13. in 14. mesto), pa sem glede na uporabljeno zvrst precej različen vtis naredila glede izobraženosti (1. mesto pri knjižnem in 8. pri narečnem govoru) in prijateljskosti (2. mesto pri narečju in 9. pri knjižnem govoru).

Če povzamemo glavne ugotovitve primerjav: Kot narečna govorka sem bila višje ocenjena pri solidarnostnih (povprečje 5,16) kot pri statusnih lastnostih (4,38; -0,78 glede na solidarnostne lastnosti), kot knjižna govorka pa višje pri statusnih (5,09) kot pri solidarnostnih lastnostih (4,87, -0,22 glede na statusne lastnosti). Pri vseh statusnih lastnostih so me ocenili višje pri uporabi knjižnega jezika, skupaj povprečno za +0,71 glede na narečje, pri vseh solidarnostnih lastnostih (razen fleksibilnosti) pa višje pri uporabi narečja, skupaj povprečno za +0,30, obe razliki se kažeta kot statistično pomembni.

4. KRITIČNO OVREDNOTENJE RAZISKAVE IN MOŽNOSTI ZA IZBOLJŠAVE

Pomanjkljivosti tehnike prikritih dvojic, pri kateri so anketiranci soočeni z ocenjevanjem več posnetkov z isto vsebino na podlagi lestvic semantičnega diferenciala, kar je nenaravno in neobičajno (prim. Bitenc, 2014,

Slika 6: Korelacijsko ujemanje ocen govorce narečja pri različni metodologiji (prvi oziroma drugi poskus) in različnih anketirancih (idrijski oziroma ljubljanski dijaki)

Figure 6: Correlation of the ratings for the dialect speaker with a different methodology (first and second experiment) and different respondents (grammar school students in Idrija and Ljubljana)

razdelek 2.1), prvi poskus do neke mere presega s tem, da so anketiranci ocenjevali samo eno osebo, ki je bila navzoča v živo, in so torej poslušali besedilo samo enkrat, obenem so ob lestvicah semantičnega diferenciala odgovarjali tudi na vprašanja odprtega tipa. Kljub temu je poskus deloval do neke mere nenaravno, predvsem pri predavateljičnem narečnem govoru, kar se kaže tudi pri več komentarjih.¹¹

Pri drugem poskusu, kjer je šlo za bolj klasično tehniko prikritih dvojic z osemkratnim poslušanjem iste vsebine samo na avdio posnetkih in ocenjevanjem izključno na podlagi lestvic semantičnega diferenciala, je nekaj dijakov že pred predvajanjem posnetkov komentiralo, da je raziskava nenavadna.¹² Izrazili so dvom o tem, ali lahko na podlagi avdio posnetka, ki traja dobro minuto, zares ocenijo posameznika. Zdelo se jim je čudno, da morajo dijaki izbirati voditelja za oddajo, namenjeno študentom. Nekoliko nespretno je bil opredeljen tudi podatek o namenu raziskave, saj naj bi dijaki izbirali voditelja za televizijsko oddajo, predvajan pa je bil le glas – bolje bi bilo, če bi rekli, da gre za radijsko oddajo. Pri posnetih besedilih se je pokazalo tudi, da

govorci zaradi danih navodil in časovnih omejitev niso govorili popolnoma sproščeno. Bilo je celo zaželeno, naj ne bodo preveč inovativni, saj bi izvirne zamisli lahko preusmerile pozornost in vplivale na ocenjevanje, pri vtisu pa naj bi bil odločilen le jezik. Primerjava vseh rezultatov (tudi z drugih šol in drugih govorcev) je pokazala, da so na ocene zelo vplivali tekočnost govora, sproščenost, glas in splošno razpoloženje govorca (prim. Nagode, Rajk in Ipavec, 2010, 21–22).

Opravljen poskus kaže na nekaj možnosti izboljšave zasnove vprašalnika v primeru nadaljnjih raziskav. Smiselno bi bilo preoblikovanje seznama lastnosti, pri čemer bi se bilo treba izogniti pridevniku dober, pri katerem dijaki niso vedeli, ali se nanaša na govorcevo osebnostno lastnost ali (ne)primernost za predavateljico sociolingvistike oziroma voditeljico oddaje. Kot nejasen se je izkazal tudi pridevnik fleksibilen, ki je med solidarnostnimi lastnostmi edini dobil rahlo višjo oceno pri knjižnem jeziku kot pri narečju. Pri oblikovanju ustrežnejšega seznama lahko pomaga analiza odgovorov na vprašanja odprtega tipa, upoštevanje drugih že opravljenih raziskav (npr. Skubic, 2005), dobrodošli pa

11 Na primer: »Dobil sem vtis, da ne zna govoriti slovenskega knjižnega jezika. Namreč vseh njenih 10 min je »tolkla« svoje narečje. Čeprav vem, da je bila to nekakšna šala, ampak vseeno je bilo zabavno poslušati njeno narečje.« – »Že na začetku sem vedel, da nalašč govori v svojem narečju, nekoliko me je spominjala tudi na staro govoreče Slovence.« – »Mislim, da je bil namen tega, da bi spoznali in ocenili človeka, ki govori prav narečje.« Glej tudi druge komentarje glede neprimernosti narečja glede na govorni položaj v razdelku 4.2 v Bitenc, 2014.

12 Tudi med zapisanimi prostimi komentarji na anketnih listih sta bila dva o problematičnosti metodologije: »Na tak način ne moremo izbirati kandidatov.« – »Hecna raziskava, zanimivi kandidati. Srečno!«

Tabela 1: Skupna povprečja pri knjižnem jeziku in narečju pri posameznih lastnostih z zaporedjem glede na višino povprečja, razliko v povprečju med narečjem in knjižnim jezikom ter statistično pomembnostjo razlike
Table 1: Average ratings for the standard and the dialect for different dimensions with the sequence of average ratings, the difference in the average rating between the dialect and the standard as well as the statistical significance of the difference

	knjižni jezik: skupaj	Zaporedje	narečje: skupaj	Zaporedje	razlika narečje / knjižni jezik	Sig
inteligentnost	5,30	3	4,70	7	-0,60	0,000
izobraženost	5,59	1	4,68	8	-0,91	0,000
uspešnost	5,08	6	4,56	10	-0,52	0,001
ambicioznost	5,17	5	4,56	11	-0,62	0,001
vodstvene sposobnosti	5,01	7	4,20	13	-0,81	0,000
bogastvo	4,37	13	3,55	14	-0,82	0,000
prijaznost	5,37	4	5,72	1	0,35	0,025
prijateljskost	4,98	9	5,60	2	0,62	0,000
dobrota	4,80	10	5,11	5	0,30	0,091
družabnost	4,75	11	5,25	4	0,50	0,004
stopnja zaupanja	5,00	8	5,09	6	0,09	0,481
všečnost	4,07	14	4,67	9	0,60	0,003
samozavest	5,51	2	5,58	3	0,07	0,845
fleksibilnost	4,46	12	4,30	12	-0,16	0,366
status	5,09		4,38		-0,71	0,000
solidarnost	4,87		5,16		0,30	0,018
srednja vrednost	4,96		4,83		-0,14	0,234

bi bili tudi dodatni pilotni intervjuji ali ankete, v katerih bi se anketiranci prosto opredeljevali glede različnih jezikovnih variant in ki bi pokazali, katere oznake so najbolj smiselne za ocenjevanje v določeni poskusni situaciji. Nabor lastnosti bi lahko npr. razširili s sledečimi: pristnost, iskrenost, odprtost, simpatičnost, resnost, sproščenost, duhovitost. Potrebno se je izogniti slepemu prevzemanju naborov iz že opravljenih študij, saj s tem dobro dokumentirane lastnosti postanejo še bolj dokumentirane, druge pa ostanejo neopažene. Ni namreč univerzalnega nabora, ki bi bil relevanten in pomemben v vsaki situaciji, temveč ga je potrebno vedno določiti glede na celostni sociolingvistični kontekst in kontekst raziskave (prim. Garret, Coupland in Williams, 2003, 64).

Smiselno bi bilo tudi pretehtati delitev na statusno in solidarnostno razsežnost. Da bi kar najbolj optimalno razvrstili jezikovne sodbe, ki se na eni strani nanašajo na kompetenco, prestiž in status govorcev, na drugi pa na njihovo toplino, integriteto in privlačnost, so upoštevanja vredni drugi poskusi razvrstitve lastnosti, kot npr. delitev na prestiž (npr. inteligenca, izobrazba, socialni status), socialno privlačnost (npr. prijateljskost, všečnost, iskrenost) in dinamičnost (npr. lenoba, agresivnost,

navdušenje) (Zahn in Hopper, 1985, prim. tudi Edwards, 2009, 92). Razmisliti bi bilo potrebno o vsaj deloma usmerjenih odgovorih na zadnja vprašanja pri prvem poskusu (o govoru oziroma jeziku), saj je analiza zaradi zelo raznovrstnih odgovorov otežena – je pa res, da so dijaki tako lahko v večji meri izrazili subtilna osebna mnenja. Zanimivo bi bilo tudi raziskati, katere značilnosti govornega besedila (glasoslovne, oblikoslovne, leksične, skladenjske) so pri anketirancih pri posamezni jezikovni zvrsti vzbudile največ pozornosti in so vplivale na njihove opredelitve.

Pri primerjavi in interpretaciji rezultatov v Idriji in Ljubljani je potrebno upoštevati dejstvo, da knjižni pogovorni jezik ni enovit pojav, da torej ni enak v vseh regionalnih okoljih. Varianta, ki jo govorim kot rojena govorka rovtarskega narečja/kanomeljskega govora, je vsaj nekoliko drugačna od osrednjeslovenske, verjetno npr. z manjšo stopnjo redukcije, drugačnimi razmerji pri kolikosti samoglasnikov, kar se kaže tudi v odgovorih na vprašanja odprtega tipa pri prvem poskusu, v katerih predvsem ljubljanski dijaki večkrat označijo moj knjižni pogovorni jezik kot pravilen, slovničen ipd., verjetno so s tem povezane tudi pripombe o nesproščenosti in togošti (prim. Bitenc, 2014, razdelka 4 in 5).

Obenem obstajajo pomisleki glede izhodišč za medsebojno primerljivost razredov. Učiteljice so sicer ocenile, da sta razreda primerljiva glede uspeha, sposobnosti, komunikativnosti ipd., vendar to niso edine prvine, ki vplivajo na primerljivost skupin anketirancev. Možna je različnost anketiranih skupin v odnosu do ocenjevanja, pri čemer se zastavlja vprašanje, kako ga izmeriti. Najbrž je pri obravnavani tematiki pomemben tudi govorni repertoar anketiranih posameznikov, predvidoma odvisen od socialne in geografske mobilnosti ter njihove eno- ali večjezičnosti, in njihovo socialno ozadje, ki ga v slovenskem prostoru med drugim pogojuje izobrazba staršev in njihov položaj v lokalnih družbenih mrežah. Tovrstna vprašanja bi bilo smiselno vključiti kot del raziskave in jih zastaviti po opravljenem eksperimentu, saj bi odgovori lahko prispevali k objektivnejši interpretaciji rezultatov, seveda pa ostaja izziv ustreznega pristopa.¹³

5. ZAKLJUČEK

Rezultati raziskave, pri kateri smo z različicami tehnike prikritih dvojic ugotavljali stališča do knjižnega pogovornega jezika oziroma narečja med dijaki Gimnazije Jurija Vege v Idriji in Škofijske klasične gimnazije v Šentvidu nad Ljubljano, potrjujejo, da uporabljena jezikovna varianta vpliva na oceno govorca.

V drugem poskusu, pri katerem so me dijaki ocenjevali kot potencialno voditeljico študentske kuharske oddaje, so mi idrijski dijaki pri narečnem govoru v primerjavi s knjižnim prisodili nekoliko nižje ocene pri statusnih lastnostih, a statistično pomembno višje pri solidarnostnih lastnostih – morda lahko razliko med prvim in drugim poskusom razložimo s kontekstom raziskave oziroma predpostavljenim namenom ocenjevanja (predavateljica sociolingvistike oziroma voditeljica študentske kuharske oddaje). V ljubljanskem razredu so ocene narečnega govora statistično pomembno nižje pri statusnih lastnostih in nekoliko višje pri solidarnostnih.

Različica drugega poskusa s spremenjenim zaporedjem posnetkov pri narečnem govoru kaže na statistično pomembno nižje ocene pri statusnih, a višje ocene pri solidarnostnih lastnostih. V primerjavi z drugim poskusom se pojavijo statistično pomembno višje ocene pri obeh zvrsteh, posebej pri knjižni, pri čemer je vprašljivo, ali gre res za vpliv zaporedja ali mogoče za različnost samih skupin, ki smo jih sicer imeli za primerljivi. Tudi razlike med ocenami prvega in drugega poskusa kažejo na statistično pomembno višje ocene pri prvem poskusu, kar najverjetneje lahko pripišemo različnemu kontekstu poskusov.

Visoko korelacijsko ujemanje povprečnih ocen pri različnih anketirancih (idrijski oziroma ljubljanski dijaki) in različni metodologiji (prvi oziroma drugi poskus)

ter statistično pomembne razlike med ocenami pričajo, da anketiranci govorko v povprečju stereotipno vrednotijo višje glede statusnih lastnosti pri uporabi knjižnega pogovornega jezika in glede solidarnostnih lastnosti pri uporabi narečja, razlike se kažejo kot statistično pomembne. Povprečno najvišjih ocen je bila govorka pri knjižnem jeziku deležna za izobraženost, samozavest in inteligentnost, pri narečju pa za prijaznost, prijateljskost in samozavest. Primerjave med poskusi obenem kažejo na kompleksnost in občutljivost interpretacije rezultatov pri tovrstnih raziskavah, posebno pri majhnih vzorcih.

Kritični pomisleki glede metodologije se nanašajo predvsem na neobičajnost in nenaravnost situacije z ocenjevanjem na lestvicah semantičnega diferenciala v šolskem okolju ter pogojenost ocen s kontekstom, na kar kažejo tudi odgovori na vprašanja odprtega tipa pri prvem poskusu. Treba se je zavedati, da bi ista zvrst lahko v drugačnem kontekstu zbudila povsem drugačen odziv; osnovnošolski sošolci z Idrijskega bi me recimo ob rabi knjižnega jezika med prijateljskim pogovorom verjetno ocenili kot nesproščeno, vzvišeno, nenaravno ipd. Relevantni so pomisleki glede predpostavljene primerljivosti različnih skupin anketirancev in glede regionalne zaznamovanosti moje variante knjižnega pogovornega jezika.

Za nadaljnje raziskovanje stališč je upoštevanja vredna Billigova pobuda za širše proučevanje vsebine razprav in argumentov, s katerimi ljudje izražajo svoja stališča, saj, kot meni, so stališča diskusijske (konverzijske) in miselne drže, ki jih ljudje zavzamejo v razpravah, ne pa posamezni odgovori na vprašanja v anketi (Billig, 1996, 205–219). Dobrodošlo bi bilo poglobljeno poznavanje argumentov, v katerih jezikovna stališča nastopajo, ter načinov in organizacije argumentacij v vsakdanjih kontekstih. Zaželeno je nadaljnje proučevanje stališč tako z neposrednimi kot posrednimi metodami, analizo diskurza in etnografskimi študijami. Vsaka metoda oziroma tehnika ima svoje prednosti in slabosti, najbolj objektivne ugotovitve pa lahko prinese integracija več različnih pristopov.

Rezultati opisane raziskave pričajo o vplivu uporabljene jezikovne zvrsti na oceno govorca: statistično pomembno višje ocene pri solidarnostnih lastnostih ob uporabi narečja in pri statusnih lastnostih ob uporabi knjižnega jezika kažejo na stereotipno vrednotenje govorcev posameznih zvrsti in lahko pomagajo pojasniti sociolingvistična razmerja med njimi in njihovo rabo v določenih kontekstih. Nadaljnje raziskave jezikovnih stališč in jezikovnega obnašanja samega bi z različnimi metodološkimi pristopi lahko osvetlile pridobljena spoznanja in dodatno pojasnile vprašanja osebne in skupinske identitete ter družbenih razmerij v slovenskem jezikovnem prostoru z izrazito zvrstno, predvsem narečno razčlenjenostjo.

13 Poskusa v tej smeri lahko najdemo v Mikolič, 2005; Pulko in Zemljak Jontes, 2009.

Priloga 1: Fonetični transkripciji besedil v narečju in knjižnem pogovornem jeziku¹⁴

Besedilo v narečju – kanomeljski govor (dolžina posnetka: 1:46)

'no 'men se z'di 'edŋ naj'li:pšix 'di:laŋ u 'ti:dnu ka se ŋ 'ne'di:le 'ci:la dru'žina z'bere in ŋ'si s'kop pa'južnama . ŋ'die z'lo različne stwa'ri 'kuxaje 'tud ab ne'di:lix ə pər 'nas da'ma: naj'wečkrat kar 'čis k'la:sična x'ra:na za ne'delska 'južna . 'tu: je 'najprej ŋa'weja 'župa ka je s'kuxam 'tok de u en 'welk 'lanc 'da:m 'najprej ə p'recej 'wade . ə kešŋ 'duobər 'kuos ŋa'wejŋa me'sa: ə keš'na č'e'bula petər'šil ene 'pa:r ka're:jneŋ 'lax še 'kešna d'ruya ze'le'na:wa . ə 'dabər pasa'lim u'se s'kop ə 'ma:l pa'papram in ə pus'tim de 'ra:xlu ŋ're na špər'ŋertu . 'pal pərš'timam pe'č'e:ŋka ə me'su: že kešŋ 'da:n p'rej 'ma:l na'uolŋ abla'žim š č'e'bu-la pasa'lim pa'papram 'kešŋ 'česŋ 'nuotər za'ri:žem in 'pal ə d'ruy 'da:n s'pečem u pe'čic .. kot pri'lō:ŋa je pana'wa:t ə 'tienstan krem'pi:r ə s'kuxam 'ci:ŋ krem'pi:r ŋa a'ma:jŋ ə prep'ra:žŋ č'e'bula ə we'likrat 'da:m z'raŋŋ še 'ma:l za'-si:ke . ə krem'pi:r 'pal na 'ta:ke 'tejŋke 'lističe raz'ri:žem ə pasa'lim in ŋ'se s'kop 'dabər pre'mi:šem .. za sa'la:ta je pana'wa:t kar ze'lēna sa'la:ta ə pa'li:t tut 'kej d'ruzya kar 'ra:se na 'wərtu re'cimo kešŋ para'da:js 'kumare st'ruoči 'fožu . 'pal ka sma ŋ'si s'kop z'b'ra:ni za 'miza pa ŋ'pu: zaže'lim še dobər 't'e:k in zač'nema 'i:st

Besedilo v knjižnem pogovornem jeziku (dolžina posnetka: 1:42)

'naj 'na:jprej po'v'e:m da se mi o'se:bno z'di: ne'de:lsko ko'silo 'e:den naj'l'e:pših 'de:loŋ u 't'e:dnu . tō: je 'čas ko se 'č'e:la dru'žina z'be:re in u'si s'kupaj po'j'e:-mo 'ta: os're:dni ne'de:lski ob'rok . ljud'je: ob ne'de:ljah kot 'tudi si'ce:r prip'ra:ŋljajo ze'lō: različne je'di ə pri 'nas do'ma: po'gō:sto prip'ra:vimo kar pou'sem k'la:sično ne'de:lsko ko'silo . 'tō: je se'sta:ŋljeno iz go've:je 'juxe ki jo prip'ra:vim ta'kō: da u 'v'e:čjo po'sō:do 'da:m 'dō:ber 'sō:čen 'kō:s go'v'e:dine ə do'da:m 'kakšno č'e'bulo petər'šil ko're:nje lax'kō: še d'rugo zelen'ja:vo . poso'lim 'ma:lo po'po:pram 'in 'kar 'ne:kaj 'ča:sa pus'tim 'ra:xlo ŋ're:ti na šte'dilniku .. za g'la:ŋno 'j'e:t ə prip'ra:vim pe'č'e:ŋko . že 'da:n p'rej me'sō: 'ra:xlo na'ō:lim oblo'žim s 'kō:ščki č'e'bule ə poso'lim po'po:pram do'da:m še 'ka:kšən st'rok 'č'e:sna . ə nas'l'e:dni 'da:n pa ə ŋ'se 'tō: s'pe:čem u pe'čic . kot pri'lō:go ə s'kuxam p'ra:žen krom'pi:r ə s'kuxam 'č'e:ŋ krom'pi:r ga o'lupim po'te:m na 'ma:sti prep'ra:žim č'e'bulo ə krom'pi:r na're:žem na 'ta:ŋke 'li:stiče poso'lim pre'me:šam in je p'ra:žen krom'pi:r prip'ra:ŋljen . kot so'la:to post're:žem ze'le:no so'la:to ali 'pač se'zō:nsko so'la:to z 'vərta re'cimo para'di:žnike 'kumare po'l'e:ti in na 'ko:ncu u'sem s'kupaj zaže'lim 'dō:bər 't'e:k

THE MATCHED-GUISE TECHNIQUE: COMPARISON AND CRITICAL EVALUATION OF TWO EXPERIMENTS

Maja BITENC

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-mail: bitenc.maja@ff.uni-lj.si

SUMMARY

In the second of two closely related articles on language attitudes towards spoken standard Slovene and a distinctive Cerklje local dialect, the second experiment with the matched-guise technique is presented, along with a comparison of the results and critical analysis of both experiments, as well as possible improvements for potential future research.

The second experiment was closer to the original version of the matched-guise technique. Grammar school students in Idrija and Ljubljana listened to eight recordings introducing a recipe for a traditional Slovene lunch and rated the speakers on 14 bipolar semantic differential scales in terms of how appropriate they found them for a student cooking show host. There were actually four speakers, with each of them presenting the recipe in a dialect and in standard language. For the sake of comparison with the results from the first experiment, only the ratings for one speaker are presented in the present article.

14 Govor je zapisan s pisavo ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si/>), premori so označeni s piko ali dvema glede na trajanje (zapis po občutku, brez merjenja dolžin).

Students in Idrija rated the dialect speaker lower in status dimensions, but significantly higher in solidarity dimensions. The difference between the first and the second experiment can perhaps be explained by the context of the research and the purpose for rating (a sociolinguistics teacher or a cooking show host). In Ljubljana, the dialect speaker was rated significantly lower for status dimensions and higher for solidarity dimensions.

The high correlation coefficients of the average ratings with different respondents (students in Idrija and Ljubljana) and a different methodology (the first and the second experiment), as well as the statistically significant differences between ratings, prove that the speaker was on average rated higher on status-stressing dimensions when using the standard variety and on solidarity-stressing dimensions when using the dialect. The standard speaker achieved the highest average ratings for education, self-confidence and intelligence, while the dialect speaker achieved the highest average ratings for kindness, friendliness and self-confidence. Comparisons between the experiments point to the complexity and sensitivity of the interpretation of results in such research, especially with small samples.

Critical evaluation points out methodological deficiencies, especially regarding the unnaturalness of rating somebody on semantic differential scales in the school environment and the influence of the context on the results. The list of selected personal characteristics is open to question, as is the opposition between solidarity and status dimensions. The author also argues that the presupposed comparability of the groups of informants cannot be guaranteed, and that the spoken standard Slovene may be regionally marked, which can influence the answers.

Despite methodological deficiencies, the results of the two experiments with the matched-guise technique can illuminate the social significance of language varieties and the stereotypical evaluation of dialect and standard speakers, as well as help to explain sociolinguistic relations between different varieties of Slovene and their use in different contexts in the Slovene language community with distinctive (especially regional) regional language variability.

Key words: sociolinguistics, social psychology, language attitudes, Slovene spoken standard, dialect

LITERATURA

Billig, M. (1996): *Arguing and Thinking: A Rhetorical Approach to Social Psychology.* Cambridge, Cambridge University Press.

Bitenc, M. (2014): *Stališča gimnazijcev do slovenskih jezikovnih zvrsti: Raziskava s tehniko prikritih dvojic.* Annales, Series historia et sociologia. Koper, strani.

Edwards, J. (2009): *Language and Identity.* New York, Cambridge University Press.

Fasold, R. (1996): *The Sociolinguistics of Society: Introduction to Sociolinguistics, Volume I.* Oxford, Cambridge, Basil Blackwell.

Garret, P.; Coupland, N. & Williams, A. (2003): *Investigating Language Attitudes: Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance.* Cardiff, University of Wales Press.

Garret, P. (2010): *Attitudes to Language.* Cambridge, Cambridge University Press.

Mikolič, V. (2005): *Samoocena sporazumevalne zmožnosti v narečjih slovenske Istre.* Glasnik ZRC Koper, 10, 3. Koper, 19.

Nagode, N.; Rajk, P. & Ipavec, I. (2010, neobjavljeno gradivo): *Stališča do »slovensčin« prek tehnike prikritih*

dvojic: Seminarska naloga pri Izbirnem diplomskem seminarju iz jezika. Ljubljana, Filozofska fakulteta.

Pulko, S. & Zemljak Jontes, M. (2009): *Raba zemljepisnih različkov slovenskega jezika glede na stopnjo izobraževanja in različne govorne položaje.* V: Smole, V. (ur.): *Slovenska narečja med sistemom in rabo* (Obdobja 26). Ljubljana, Filozofska fakulteta, 353–370.

Rigler, J. (2001): *Zbrani spisi 1: Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave* (uredila Vera Smole). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Sagadin, J. (2003): *Statistične metode za pedagoge.* Maribor, Obzorja.

Skubic, A. E. (2005): *Obrazi jezika.* Ljubljana, Študentska založba.

Soukup, B. (2009): *Dialect use as interaction strategy: A sociolinguistic study of contextualization, speech perception, and language attitudes in Austria.* Vienna, Braumuller.

Zahn, C. J. & Hopper, R. (1985): *Measuring Language Attitudes: The Speech Evaluation Instrument.* Journal of Language and Social Psychology, 4, 2. Stanford, 113–123.